

Zbigniew Kuchowicz: O biologický wymiar historii. Książka propozycji. PWN, Warszawa 1985. 252 stran.

Kuchowiczova kniha má kromě úvodu a závěru pět kapitol: I. Historie a biologie, II. Biologický rozměr historie v moderní světové historiografii a v přírodních vědách, III. Role zdraví, nemoci a biologického rytmu, IV. Ambivalentní role nemoci na příkladu vybraných děl literatury a umění a VI. Role sexuality. Zvláště poslední dvě kapitoly jsou přeplněny příklady a náměty z polské historie a budeme se jimi zabývat jen okrajově. Za zamyšlení — a to i ve sborníku zabývajícím se filozofickou problematikou — stojí zejména dvě první kapitoly, kapitola třetí se omezuje na příklady a náměty obecnějšího dosahu.

Předmět knihy je poměrně prostý a je dostatečně jasně vystižen v názvu. Kuchowiczovi jde o to, že historiografie — zejména polská, ale domnívám se, že konečnou i československá — nebere dostatečný ohled na přírodní, přesněji řečeno biologické, podmínky lidské a společenské existence. Správně tvrdí, že toto opomenutí ochuzuje historické líčení a vysvětlení a souvisí i s nepochopením lidské podstaty. Polemizuje proti tomu, aby lidská činnost byla redukována na činnost vědomou, i když zároveň zdůrazňuje, že „přijetí názoru o bezprostředním, byť omezeném vlivu biologických činitelů neznamena odmítnutí významu a prvořadé role vědomých a cílově zaměřených činností, které jsou a mají být základním rámcem historického bádání.“

Paradoxní je, že téměř celý další text tomuto tvrzení odporuje. Kuchowicz, zřejmě v polemickém zápalu, zdůrazňuje vliv nejrůznějších biologických činitelů na člověka a upozorňování na historičtího tohoto vlivu (nebo spíš forem jeho projevů a důsledků) vyznívá jen jako deklarativní. Tím je deformována celková perspektiva knihy jak pokud jde o předmět samotný, tak ve vztahům k jednotlivým proudům světové vědy, na něž se Kuchowicz odvolává. Např. francouzská škola Annales, konkrétně Braudel a částečně Bloch, se jeví značně biologičtější, než ve skutečnosti je; Kuchowicz totiž opomíjí základní rys této školy, jímž — právě u vzpomínaných autorů — bylo důsledné zařazování biologického činitele do společenského kontextu.

Nepopírám, že Kuchowiczova kniha přináší řadu zajímavých a důležitých podnětů — už jen proto je třeba na ni upozornit. Reaguje nejen na mnohé moderní proudy buržoazní i socialistické (sovětské) společenské vědy, ale především na objektivní příčiny, kterými je tento názorový pohyb vyvolán: na skutečnost, že právě v poslední době se ukazují negativní důsledky podcenění přírodního činitele v rozvoji společnosti. Ale je zároveň reakcí přehnanou. I když to snad nebylo Kuchowiczovým úmyslem (viz výše uvedený citát), uskutečnění navrhovaných propozic by mohlo vést k přílišné biologizaci pojetí člověka. Jistě, člověk vznikl z přírody a nepřestal být její součástí; ale s jeho vznikem se vytváří nová sféra skutečnosti, v níž přírodní — a tedy i biologické — zákony působí zprostředkovaně. A tuto zprostředkovanost a určující roli společenské sféry je nutno zachytit i v těch historických — a jiných společenskovědních — pracích, které se budou rolí přírodních činitelů ve skutečnosti zabývat. Schopnost postihnout alespoň potenciálně tuto zprostředkovanost je jedním z významných rysů materialistické dialektiky. — A slabosti Kuchowiczovy knihy dokresluje i ta skutečnost, že tenduje spíš k eklekticismu.

Ivana Holzbachová